

XXI століття : університет → студент... чи університет → студент → бібліотека? (соціологічне дослідження)

Одним із ключових показників успішного національного розвитку конкурентоспроможності держави на світовому ринку є рівень культури та освіти кожного її громадянина. Головною ознакою, що визначає цей рівень, завжди було і залишається читання, яке можна розглядати як ключ до інформації. На проблему читання в Україні звернули увагу практики і науковці.

Але сьогодні через низку як об'єктивних, так і суб'єктивних причин зменшується інтерес до книги, читання, що поступово спричиняє стрімке падіння рівня освіченості та духовності людей. Можна стверджувати, що проблема не у відсутності повноцінного доступу до книг та державної політики в цій сфері, а в тому, що в українців зникає звичка читати. Тому просування книги та популяризація читання стають нагальною потребою сьогодення.

Ця проблема вимагає не лише широкого обговорення, а й практичних дій щодо реорганізації та переосмислення діяльності сучасних бібліотек як соціальних інституцій, адже однією з основних їх функцій є саме популяризація читання.

Завдяки впровадженню новітніх інформаційних технологій в бібліотеках відбулося багато змін, розширилась сфера послуг для користувачів. Разом із традиційними бібліотечними послугами, бібліотека має можливість надавати сервісні послуги: відправлення або приймання повідомлень електронною поштою; користування послугами Інтернет; пошук інформації у всесвітній електронній мережі на замовлення; запис інформації на дискету, флешку; друк на принтері; комп'ютерний переклад тексту; сканування; копіювання та ін.

Сучасні реалії змушують ламати існуючі стереотипи, передбачати нові підходи і пріоритети в організації обслуговування користувачів, зокрема, спрямовані на популяризацію читання у віртуальному просторі.

І тут на допомогу бібліотекарям приходить Інтернет, використання величезних можливостей якого дає змогу привернути увагу користувачів як до документів, що зберігаються у фондах бібліотек, так і до нових надходжень, представлених у мережі та ін.

Бібліотеки спрямовують свої зусилля на створення і популяризацію власних повнотекстових баз даних, створюють повнотекстові інформаційні ресурси, щоб утримати читача, не відмовити йому в створенні необхідного документу в електронному вигляді.

Адже ні для кого не секрет, що сьогодні з різних причин падає відвідуваність бібліотек, пустіють читальні зали і ніякі, навіть зверху високі показники онлайн-візитів на бібліотечні сайти, цю ситуацію не виправляють. А читальні зали більшості бібліотек заповнюють ті студенти, які все ще хочуть користуватися не тільки бібліотечними фондами, але і зручними читальними залами і безплатним Інтернетом, WI-FI, готуючись до сесії.

У відповідь на виклики часу наша бібліотека спрямовує свою діяльність на формування ресурсного потенціалу, створює сприятливі умови для поширення та вільного доступу до інформації, забезпечує подальше впровадження нових інформаційних технологій та якісне надання бібліотекою інформаційних послуг відповідно до міжнародних стандартів ISO, згідно з якими здійснюється керівництво та управління освітою щодо надання та підвищення якості послуг. Її головні цілі - оцифрування документів, створення нового бібліотечного простору і наближення бібліотеки до читача. Бібліотека робить все, щоб зберегти фізичного читача. Значний акцент робиться на співпраці з користувачами, які допомагають змінювати бібліотеку. Полегшується доступ користувачів бібліотеки до ресурсів, які охоплюють усі галузі знань і кількість яких постійно зростає, розвиваються форми і методи бібліотечного обслуговування, урізноманітнюються види та покращується якість послуг, котрі надає бібліотека.

Але слід сказати, що наявність у бібліотеці розгалужених документних фондів, інформаційних ресурсів, сучасного сервісу не дає гарантій щодо їх активного використання. Потрібні певні заходи з інформування про ці ресурси широкого загалу, вміння зацікавити й спонукати наявних і потенційних користувачів до активізації пізнавальної діяльності на основі моніторингу їх інформаційних потреб, інтересів, уподобань та запитів, ставлення до фонду та інформаційних продуктів книгозбірні.

Бібліотеки використовують різні способи збору даних необхідних для аналізу відношення користувачів до послуг: соціологічне дослідження, опитування, анкетування або моніторинг.

Незмінним головним завданням для нашої бібліотеки протягом багатьох десятиліть було і залишається високоефективне, якісне та комфортне обслуговування читачів. Тому, починаючи з 2003 року, ми проводили дослідження шляхом проведення анкетування серед студентів університету різних спеціальностей, спрямовані на вивчення якості бібліотечного обслуговування та пропозицій респондентів щодо покращення роботи бібліотеки. Ця робота виявилась немарною, і, опираючись на отримані результати від проведених анкетувань, в організації роботи бібліотеки постійно відбувалися зміни (від забезпечення необхідною літературою студентів згідно їх вимог до покращення якості обслуговування в деяких підрозділах бібліотеки; від створення електронного каталогу бібліотеки і автоматизованого обслуговування до наявності Інтернету, WI-FI в підрозділах бібліотеки; електронного читального залу та ін.).

Але, незважаючи на всі нововведення, запроваджені в бібліотеці, вже кілька років поспіль тенденцію на зменшення кількості відвідувань студентами бібліотеки не вдається зупинити. Адже більшість з них не задумується, не бере до уваги ні точність і достовірність інформації, знайденої в Інтернеті, ні авторитетність джерел, що в свою чергу впливає на якість знань, рівень освіти. Такий стан справ зумовив необхідність проведення чергового соціологічного дослідження.

Ми вирішили провести його шляхом анкетування серед студентів різних курсів та спеціальностей на тему: **«XXI століття: університет → студент..., чи університет → студент → бібліотека?»**

Для цього було розроблено один блок питань, який містив 11 питань в кожному з яких, крім «Ваш варіант відповіді», було запропоновано від 3 до 7 варіантів відповідей для вибору кожним респондентом. Звичайно ми хотіли, щоб у більшості випадків респонденти пропонували свої варіанти відповіді, що в свою чергу, могло б привести до запровадження змін у бібліотечних процесах роботи. В основному всі питання стосувались бібліотеки, крім двох щодо відкритого студентського простору.

Анкетування проводилось з кінця листопада 2017 р. по лютий 2018 р. Анкети безпосередньо були видані студентам-читачам у читальних залах бібліотеки та в одній із аудиторій університету. Кожний читач мав право вибору щодо участі в анкетуванні.

Всього 72 студенти різних інститутів університету стаціонарної та заочної форм навчання та різних курсів виявили бажання взяти участь в анкетуванні.

Щодо курсів навчання, то респонденти розподілились так:

- 20 респондентів (27,8%) – студенти 5 курсу (магістри);
- 19 респондентів (26,3%) – студенти 2 курсу;
- 16 респондентів (22,2%) – студенти 3 курсу;
- 11 респондентів (15,3%) – студенти 4 курсу;
- 5 респондентів (7,0%) – студенти 1 курсу;
- 1 респондент (1,4%) – студент 6 курсу (магістр).

Найчисленнішими групами дослідження стали студенти старших курсів. І це зовсім не випадково, тому що вони були найчастішими відвідувачами бібліотеки, працювали в цей період в її читальних залах. А це дасть нам змогу порівняти думки тих, хто навчався в університеті від 3 до 5 років з думками студентів 1-2 курсів з найважливіших для нас питань, коли книга відіграла ще дуже важливу роль в здобутті знань студентами.

Результати багатьох досліджень підтверджують, що спостерігається зростання читацького негативізму до класичної літератури, ігнорування літератури як підручника життя.

Мультимедійні технології дають змогу створювати принципово нові методи активізації читання з використанням віртуальної реальності, різних інтерактивних технологій.

Українські вчені - педагоги відзначають, що працюючи зі студентами технічних вишів, вони часто стикаються з проблемами мотивації читання як виду навчальної діяльності та зі зниженням читацької активності. Виходом із ситуації, на їхню думку, є обов'язкове й широке використання Інтернету, мультимедійних засобів і технологій.

Тому ми, насамперед, вирішили з'ясувати у респондентів **«Яку роль відіграє друкована книга, читання у Вашому житті?»**

Результати відповідей свідчать про те, що для значної кількості респондентів відповідь не була однозначною: деякі з них використали від 2 до 4 відповідей із запропонованих варіантів. В першу чергу друкована книга, читання для більшості опитуваних – це спосіб отримання інформації, що становить 62,5%, для 36,1% респондентів книга є основою розвитку особистості. Про те, що книга, читання є необхідною умовою навчання вважає 26,4% респондентів і тільки 2,7% відсотків респондентів відповіли, що книга –

це елемент науково-дослідної роботи. Дуже важливо, що для 34,7% опитуваних друкована книга і читання – дозвілля і відпочинок, а для 5,6% респондентів – це можливість долучення до світової культури.

Таким чином ніхто з опитуваних не залишився байдужим і кожен з них дав відповідь на це питання. А це дуже важливо, тому що для більшості респондентів, які взяли участь в анкетуванні, друкована книга і надалі залишається способом отримання інформації в першу чергу.

Цікаво було дізнатись від респондентів, **як часто вони відвідують бібліотеку**. Дані анкетного опитування додатково підтвердили, яка ситуація з відвідуванням бібліотеки студентами :

- щоденно – 4,2%;
- декілька разів на місяць – 44,4%;
- дуже рідко – 40,3%;
- не відвідую – 1,4%.

У 9,7% респондентів свої варіанти відповідей: «рідко», «щосуботи», «при потребі декілька разів на семестр», «декілька разів на тиждень», «щотижня».

Відвідування користувачами бібліотек, в першу чергу, залежить від комплектування фонду, від відповідності як традиційних, так і електронних носіїв їхнім запитам. Комп'ютерні технології надають бібліотекам унікальний шанс розвитку нових технологій. Створення баз даних (БД) електронного каталогу бібліотеки, надає користувачам більш широкі можливості для пошуку, створює додаткові, нетрадиційні пошукові елементи, дозволяє пошук за декількома елементами одночасно. При введенні в БД пріоритет надається періодичним виданням та аналітичним описам статей і використання цих ресурсів бібліотекою та користувачами, бо саме з точки зору актуальності й оперативності отримання інформації, найбільшу цінність становлять періодичні видання. Тому закономірно, що саме наступне питання анкети **«Чи відповідає бібліотечний фонд Вашим запитам?»** дасть нам змогу в'ясувати це, проаналізувавши відповіді респондентів згідно запропонованих варіантів відповідей та Ваш варіант відповіді:

книги

- так – 69,4%;
- частково – 23,6%;
- ні – 1,4%;
- немає відповіді – 5,6%.

періодичні видання

- так – 33,3%;
- частково – 45,8%;
- ні – 8,3%;
- немає відповіді – 12,5%.

електронні ресурси бібліотеки

- так – 52,8%;
- частково – 34,7%;
- ні – 4,2%;
- немає відповіді – 8,3%.

Як ми бачимо, 69,4% респондентів вважають, що книги відповідають їхнім запитам - «так», а 23,6% - «частково». Щодо періодичних видань, то 33,3% респондентів сказали «так», а для 45,8% фонд періодики «частково» відповідає їхнім запитам.

Відносно електронних ресурсів бібліотеки, то 52,8% респондентів дали відповідь «так», «частково» - 34,7%.

Важливим інформаційним ресурсом є сайт бібліотеки, який служить для просування бібліотечної діяльності, передусім її інформаційної функції, представляє й оперативно рекламує всі аспекти бібліотечної діяльності та різноманіття інформаційних ресурсів, незмінно підвищує престиж бібліотеки й університету.

На питання **«Яким джерелам інформації Ви надасте перевагу?»** відповіді респондентів розподілились так:

лекційний матеріал

- так – 52,8%;
- частково – 34,7%;
- ні -4,2%;
- немає відповіді – 8,3%.

бібліотечний фонд

- так – 23,6%;
- частково – 61,1%;
- ні – 7,0%;
- немає відповіді – 8,3%.

сайт бібліотеки

- так – 59,7%;
- частково – 23,6%;
- ні – 9,7%;
- немає відповіді – 7,0%.

Інтернет

- так – 84,7%;
- частково – 11,1%;
- ні – 4,2%.

Враховуючи колосальні можливості Інтернету, ми очікували, що саме йому, як засобу отримання інформації, респонденти нададуть перевагу. Аналіз відповідей підтвердив, що 84,7% респондентів використовують ресурси Інтернету.

Рівень комфортності доступу до інформації, незалежно від її формату, виступає важливим показником діяльності бібліотеки та однією з умов успіху впровадження інноваційних освітніх технологій в університеті.

Закономірно, що наступне наше запитання було **«В якому вигляді (форматі) Ви отримуєте інформацію найчастіше?»**

30,5% респондентів отримують інформацію в друкованому вигляді, 83,3% - в електронному, а 1,4% - з аудіокниг.

Кілька респондентів дали по дві відповіді, а один, крім того, що використовує всі три варіанти, висловив ще власну думку: «дуже мало книг з англійської і потрібно перекладати всі книжки на англійську».

На питання **«Чи задоволені Ви послугами які надає відділ інформаційних технологій?»** 56,9% респондентів відповіли «так», 40,3% - «частково», 1,4% - «не користуюсь», 1,4% - «не задоволений».

Один із респондентів, який дав відповідь «частково» обґрунтував її тим, що **«багато книжок недоступні в електронній формі»**.

Дуже цікавими виявились результати відповідей на запитання **«Навчання в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу для вас за обраною спеціальністю – це можливість»:**

- отримати ґрунтовні фахові знання – 50,0%;
- отримати диплом про вищу освіту – 61,1%;
- працевлаштування в майбутньому – 56,9%;
- продовжити навчання за кордоном – 13,9%;
- присвятити себе науковій роботі – 2,8%;
- втілити в життя свою мрію – 22,2%;
- навчатися в рідному місті – 20,8%.

Слід відмітити, що відповіді деяких респондентів коливаються в межах від 2 до 5.

Як бачимо 50% респондентів навчаються в університеті з метою «отримати ґрунтовні фахові знання», 61,1% - «отримати диплом про вищу освіту», 56,9% - «працевлаштування в майбутньому», 22,2% - «втілити в життя свою мрію», 20,8% - «навчатися в рідному місті» та ін. На нашу думку, дуже важливим в наш час є те, що саме 50% із числа респондентів, які взяли участь в анкетуванні, хочуть отримати ґрунтовні фахові знання. Щодо власного варіанту відповіді то тільки один респондент висловив свою думку - «працевлаштування на гарній роботі». Отже, на основі отриманих результатів, можна зробити висновок, що респонденти надали першим трьом варіантам.

Беручи до уваги те, що інформаційні комп'ютерні технології в XXI столітті не тільки суттєво вплинули на показники роботи бібліотеки, привели до значних змін в її процесах роботи, але внесли значні корективи і в навчальний процес, значно вплинули на якість знань, ми вирішили задати респондентам питання, яке займає одне з перших місць серед інших надзвичайно важливих питань для працівників нашої бібліотеки. А саме : **«Чи вважаєте Ви, що тільки нерозривний взаємозв'язок «університет → студент → бібліотека» і в XXI столітті може забезпечити більш високий рівень знань?»**

Як свідчать результати, 18,1% респондентів дали відповідь – «так»; 66,7% – «в основному»; «ні» - відповіли 13,8% респондентів; немає відповіді у одного респондента – 1,4%. Крім того, один із респондентів обґрунтував свою відповідь «ні», а саме: «багато інформації можна отримати не в бібліотеці». Як бачимо, думки респондентів різні, але все-таки є надія, що з часом студенти повернуться до бібліотеки. Можливо не всі, але більшість.

Багатьох фахівців з бібліотечної справи хвилює майбутнє бібліотек. Існують різні думки, судження щодо їх існування та затребуваності (за результатами соціологічних досліджень, анкетувань, опитувань та ін.). Тому

цілком закономірно, що наступне наше питання до респондентів було **«Якою Ви бачите бібліотеку нашого університету в майбутньому?»** Виявилось, що 83,3% респондентів вважає, що бібліотека має бути «гібридною» (традиційна + електронна); 15,3% - «електронною»; один респондент (1,4%), крім відповіді «гібридна», висловив власну думку (тобто власний варіант відповіді): «до того часу, поки не буде нормального сайту і інтерфейсу, стабільної роботи ресурсу, то толку буде мало».

Отже, переважна більшість респондентів вважає, що бібліотека має бути «гібридною». Їхні думки співпадають із думками працівників бібліотеки (за результатами проведеного анкетування в 2013 р. під час інформаційного диспуту «Трансформація інформаційних потреб користувачів: чи потрібен студенту традиційний підручник?»).

Практично відповідь на всі ті питання анкети, які пов'язані з бібліотекою, ми отримали.

Наша науково-технічна бібліотека є одним із основних підрозділів університету нафти і газу. А вищі навчальні заклади України, зокрема наш університет, прагнуть відповідати європейським стандартам освіти і не тільки. Як правило, університети прагнуть мати у своєму розпорядженні всю необхідну інфраструктуру максимально компактно і близько, щоб студентам не доводилося витратити зайвий час на переміщення по місту. Адже краще витратити час на читання книги, звичайну підготовку до занять чи на задоволення колективних комунікативних потреб. Тому сучасні навчальні корпуси, як правило, проектуються за принципом так званих відкритих освітніх просторів, адже одна з найважливіших сфер вищої освіти в європейських вишах – самонавчання. Самоосвіта проходить набагато ефективніше, якщо для цього передбачено продуманий, повністю обладнаний комфортний простір. Студенти багато часу проводять разом в університетах й поза ним.

Останнім часом і в нашій країні студентство активно розробляє проекти реформування свого простору. Для потреб студентів необхідне місце, де можна безкоштовно посидіти з друзями, повчитись чи попрацювати за ноутбуком, провести лекції чи презентації.

Студенти Інституту архітектури, будівництва і туризму запропонували створити такий відкритий студентський простір у нашій бібліотеці. І це не дивно. Адже між університетом, студентом і бібліотекою існує нерозривний взаємозв'язок. Ми запропонували респондентам дати відповідь на два питання, які стосуються цього поняття.

Тому нам потрібно було перш за все в'яснити **чи володіють студенти інформацією про такий простір**. Як виявилось 19,4% респондентів відповіли «так», 51,4% - «частково» та 1,4% - «ні».

Відповідно ми хотіли дізнатись, **що думають респонденти відносно облаштування студентського простору в приміщенні бібліотеки, а саме до чого це приведе**. Отже: 52,8% респондентів вважають, що до «збільшення виконання студентами самостійних завдань у бібліотеці»; «значного використання студентами бібліотечних фондів при підготовці до занять» - 47,2% респондентів; до «обговорення заходів, які проводяться в університеті та бібліотеці» – 7,0% респондентів; 20,8% респондентів вважають, що до «значного збільшення кількості відвідувань бібліотеки»; 8,3% респондентів –

«не вплине на кількість відвідувань»; 5,0% респондентів – «сприятиме комунікативності (спілкуванню) студентів»; 4,1% з числа опитуваних не відповіли на дане питання. Також ніхто не запропонував свій варіант відповіді, а деякі студенти вибрали від 2 до 4 відповідей із запропонованих варіантів.

Відповіді респондентів на ряд важливих запитань дали нам можливість з'ясувати чи відповідає бібліотечний фонд (книги, періодичні видання, електронні ресурси) їхнім запитам, яким джерелам отримання інформації (лекційний матеріал, бібліотечний фонд, сайт бібліотеки, інтернет) вони надають перевагу. А також ми дізналися до яких носіїв інформації найчастіше звертаються респонденти, відсоток тих, хто користується інформацією тільки на паперових носіях, одночасно на паперових і електронних, тільки електронними носіями. Також позитивні відповіді переважаючої більшості респондентів щодо того якою бути нашої бібліотеці в майбутньому та, що тільки нерозривний взаємозв'язок **університет → студент → бібліотека** може забезпечити і в ХХІ столітті більш високий рівень знань, приємно вразили нас. Ми не очікували отримати саме такі результати.

Як виявилось, практично немає різниці у відповідях респондентів на восьме та дев'яте питання в залежності від курсів (мають місце відповіді на всі запропоновані варіанти).

А результати відповідей респондентів стосовно того, яку роль відіграє друкована книга, читання в їхньому житті в епоху високорозвинених інформаційних комп'ютерних технологій (спосіб отримання інформації – 62,5%, основи розвитку особистості – 36,1%, необхідна умова навчання – 26,4%, дозвілля і відпочинок – 34,7% та ін.) є обнадійливими.

Отже, нам потрібно бути реалістами. Сучасним бібліотекам, зокрема нашій, які активно використовують і розвивають інформаційні технології та інтернет-сервіси, необхідно знайти оптимальні гібридні способи формування та використання фонду і представити новий актуальний в інтересах читачів пакет електронних послуг, включаючи розширення і наповнення освітніх і дозвіллевих компонент.

На завершення хочу привести висловлювання давньоримського поета Публія Овідія Назона : «Крапля довбає камінь не силою, а частим падінням, так і людина стає вченою не силою, а частим читанням».

Список використаних джерел

1. Білик О. Електронні ресурси бібліотек України на допомогу читанню / О. Білик // Бібл. планета. - 2017. - № 1. - С. 16-21.
2. Вилегжаніна Т. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. - 2017. - № 1. - С. 4-5.
3. Вилегжаніна Т. Криза читання як сучасна проблема світового рівня / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2011. - №4. - С. 4-6.
4. Крайнікова Т. Друкована книга і читання в сучасній культурі медіаспоживання : рецептивний аналіз / Т. Крайнікова // Бібл. вісник. – 2013. - №2. - С. 30-35.
5. Мелентьева Е. Ю. Изучение удовлетворенности пользователей качеством библиотечного обслуживания : опыт работы Науч. б-ки Витебского

ун-та им. П. М. Машерова / Е. Ю. Мелентьева // Науч. и техн. б-ки. -
2014. - № 8. - С. 28-32.

**Соціологічне дослідження серед студентів
«XXI століття : університет → студент чи
університет → студент → бібліотека?»**